

ŞİİR VE GELENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/onyedi

Mustafa Ökkeş Evren

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğülmüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül işçiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Anladığım kadarıyla şiire nasıl başladığımı soruyorsunuz. Çok özel bir hikâyesi yok şiire başlama-
mın. Şiir kendisini sevdirmişti bana. Ortaokul sıralarında Yunus Emre'nin, Ziya Gökalp'in, Arif Nihat
Asya'nın, Necip Fazıl'ın ve Abdurrahim Karakoç'un şiirlerini okumuş, birçoğunu da ezberlemiştim. Lise-
de Fuzulî'nin, Baki'nin, Nedim'in, Şeyh Galip'in Nef'î'nin, Ziya Paşa'nın şiirleri okuyarak ve yine birçoğu-
nu ezberleyerek girdim şiirin otağına. Okuya okuya dilim ve gönlüm bu şiirlere aşına oldu. Fakat henüz
bir şiir otağı kurabilmişmiş değilim.

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak “ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?” dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Bu sorunuza cevap verirsem kendimi “ağabey”, “usta”, “üstad” konumu görmüş olurum ki o zaman haddimi aşmış olurum. Hem çağ değişti artık. Hiç kimse elinde dosya yahut üç beş tane yazdığı şiirini alıp birilerinin kapısına gitmiyor. Şiirin ustalarına ulaşmak zor... Bu “ağabeylik” işini çoğunlukla edebiyat dergileri üstleniyor. Gençlerden şiir yazıp bana gösterdiklerinde teknik açıdan birkaç şey söyleyip, dişe dokunur bir şeyler varsa şiirlerini edebiyat dergilerine göndermelerini tavsiye ediyorum. Şiir yazılıyor ve anında yayımlanabiliyor sanal dünyada. Kendimin yol hazırlığı ise şöyle olmuştu. Yukarıda isimlerini zikrettiğim şairlerin şiirlerini okumuş, ruhumu, gönlümü ve dilimi bu şiirlerle yıkamış ve niyet etmiştim bu ruhta şiirler yazmaya. Niyet etmem bu işin bir heves işi olmadığına inanmamdandı. Sonra mı? Şiir yolunda şiir ülkesine doğru gidiyorum. Ancak benim değil de Şair Nabî'nin şiir ve şairlik konusunda adam akıllı tavsiyeleri var. Genç şair adaylarına bunları hatırlatabilirim, bu tavsiyelere uyup uymamak kendilerine kalmış.

“Hüsne sarf eyle sözi şâir isen
Halkı teshîre çalış kâdir isen”

Nâbî, geçmiş (büyük) şairlerin sözlerinin kalbi ayna gibi parlattığı kanaatindedir. Böylece önceki sanatkarların eserlerini okumanın, insan kalbindeki kederi, tasayı, dünyevî kaygıları giderdiğini, kişiye zevk ve safâlar verdiğini belirtmiş oluyor.

Darbü'l-mesel îrâdına bu 'asrda Nâbî
Kimse olamaz Sâbit Efendi'ye resîde

Nâbî, şiirlerinde atasözlerini ve halk tabirlerini ustaca kullanmasıyla meşhur Bosnalı Sâbit'i (ö. 1124/1712) bu meziyeti yönünden takdir eder.

Ey şi'r miyânında satan lafz-ı garîbi
Divân-ı gazel nüsha-i kâmûs degüldür

Öyle çözülmesi danışmaya muhtaç, düğümlü, manası az, sözü iştirilmemiş, her satırı lügate bakmaya sebep olan şeylere şiir ve inşa (sanatlı nesir) denmesi uygun değildir:

Dinsün mi şîr ü inşâ öyle mu‘akkadâta

Kim ola hall ü ‘akdi muhtâc-ı istişâre

Açık açık söyleme yerinin caddesi dururken, manayı, ihtimâlin kapalı sokağına esir etmenin uygun olmayacağını ifade eder¹

Aynı şekilde Keykavus’un, 1082 yılında, oğlu Gilan Şah’a hitaben yazdığı öğütleri Kâbusnâme adlı eserinde topladığı bilinmektedir. İşte bu kitapta oğluna Şair Olursan... Başlığıyla yazdığı öğütleri de gü-zümüz genç şairlerin ilgisine sunalım.

“Ey oğul, eğer şair olup da şiir söylemeye niyetlenirsen, şiirde sözünün açık olmasına çalış. Sakın ör-tülü söylemeyesin. Mesela bir şiirde bir sözün anlamını yalnız sen biliyorsan, başkası bilmiyorsa o sözü söyleme.

Çünkü şiiri halk için söylerler. Kendi kendileri için söylemezler. Öyleyse şiirin anlamı açık olmalıdır ki açıklığından ötürü herkes beğensin. Ama şairin hem vezne ve kafiye kani olmaması gerektir.

Sen de hayalsiz, düzensiz ve sanatsız bir şiir söyleme. Eğer şiirinin, bütün şairlerin şiirlerinden üstün görünmesini istersen, sözü mecazî olarak söyleme; ama mümkün olan benzetmeleri övgüde çok kullan, hele övdüğün kişi olgunluk sahibi olursa. Ama eğer bestelenmesi için gazel söylersen sanatlı olmasa da önemi yoktur, ancak gazeli güzel ve taze söylemen gerektir.”

Başkasının şiirinden çalma.

Ama sanatlı şiir söylemeye kadir oldun, kalıpları, vezinleri kullanmakta ustalaştın, işte o zaman eğer sana hoş gelen garip bir mana iştirsen ve o garip manayı oradan alarak bir yere daha götürmek ve kul-lanmak istersen olduğu gibi kullanma. Bir başka kılığa sok, ta ki hırsızlığın ispat edilmesin.²

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığırlardan geçmemiz gerekir?

Gelenek derken geçmiş mi kastediyorsun bilmiyorum ama köprünün bir ayağı gelenekse diğer ayağı modern olmalı. Yok, eğer köprünün bir ayağı gelecekse diğer ayağı geçmiştir. Her neyse köprüde bekleyen bir Deli Dumrul varsa geçmek zor, yoksa dileyen elini kolunu sallayarak rahatlıkla geçer bahsettiğin köprüden.

Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Gelenek nedir? Gelecek nedir? Geçmiş nedir? An nedir? Modern nedir? Post modern nedir? Tüm bu kavramların üzerinde enine boyuna durup geleneksel ve modern kategorileştirmesini iyi tahlil etmek gerektiği kanısındayım. Bu tahlile “muhafazakâr edebiyatı” da dâhil etmek gerek. Çünkü gelenek gibi muhafazakârlığında modern ve moderniteden bağımsız olduğunu düşünmüyorum. Modernlik anın ve geleceğin daha mükemmel, geçmişin ise işe yaramaz ve kötü olduğu fikrine vurgu yapar. Oysa gelecek (henüz) yoktur, an oluşandır, her şey geçmişte gizlidir. İnsan gelecekte çok geçmiştir. Geçmiş olan değerlidir. Ezcümle kategorize etmeden şiirin yazılabilmesi için ehliyet ve mensubiyet şart diyorum.

Divan ve halk şiirini tanımadan günümüz “modern şiir”ini yazarken karşılaştığımız engelleri nasıl aşmalıyız?

Herkes çağının ve döneminin şiirini yazıyor. Bir engel var mı bilmiyorum?

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yığınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı “şiir” şekline dönüştü?

Dediğim gibi şairin yaşadığı çağ ve dönemin şiiriyle alakalı bir durum bu. Modern şiirin doğasında var, yenilik adına icat çıkarma işi.

1 Âdem Ceyhan, “Nâbi’nin Şiir ve Diğer Edebî Konular Hakkındaki Görüşleri”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 5, İstanbul 2010, s. 1-34

2 Keykavus, Kâbusnâme, [Haz. Hasan Ahmet Gökçe], Antik Dünya Klasikleri, İstanbul 2008, s. 157.

Şiir bize neyi anlatır?

Şair neyi anlatmak istiyorsa şiir onu anlatır. Şiir şairden bağımsız bir şey değildir.

Şiirde usta çıracak ilişkisi var mıdır?

Her işin ustaları ve acemileri olduğu gibi şiirde de ustalar ve acemiler vardır. Fakat usta çıracak ilişkisi talep etmek ve kabul etmekle alakalı bir durumdur.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Yaza yaza. Ne yazdığını ve nasıl yazdığını bile bile...

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşırız?

Hiçbir şey geçmişten ve gelenekten bağımsız değildir. Köksüzlük asla.

Modern şiir ya da günümüz şiiri deyince neyi anlıyoruz?

Ben şiiri modern yahut geleneksel şiir diye ayırmıyorum. Bu nedenle modern ya da günümüz şiiri deyince de serbest yazılan şiir aklıma gelmiyor. Başkaları ne anlıyor onu da bilmiyorum.

Edebiyat dergilerinde şiir “başrol oyuncusu” olarak ön yazıdan hemen sonra “cam kenarı”nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılsa da satmıyor. Şiir dergilerin ya da okurun “dolgu malzemesi” mi oldu?

Şiir gerçekten dergilerin “başrol oyuncusu mu?” yoksa” yardımcı oyuncusu mu?” bunu mevcut dergilerin içeriklerine bakarak anlayabiliriz. Kırağı’dan sonra yalnızca şiir yayımlayan dergi var mı bilmiyorum. Fakat yalnızca öykü yayımlayan epey dergi var. Ayrıca herhangi bir edebiyat dergisinin bir sayısında kaç tane öykü/hikâye, kaç tane şiir yayımlanıyor bunlara da bakmak lazım. Şiirin, okur yahut dergiler tarafından “dolgu malzemesi” olarak kullanıldığını söylememiz edebiyat dergilerine ve okurlarına haksızlık olur diye düşünüyorum. Şiir okumak cesaret ister. Şiiri anlamak için çaba lazım.

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Aralar. Aralamakla kalmaz belki de ardına kadar açar. Çocuklara yazan bir şair olarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki şiiri sevdirmiş işi evde anneyle başlar. Anneler bebeklerini ninnilerle uyutup, ninnilerle büyütselerdi, sonra öğretmenler ana okul, ilkokul ve ortaokul dönemlerinde çocukların dillerine ve gönüllerine şiiri koyabilselerdi, şiir de, şiir kitapları da baş tacı edilirdi diye düşünüyorum. Bilmiyorum yanlış mı düşünüyorum?

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptirler. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir eminlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

Geçmiş başbakanlarımızdan bir şairdi. Yine yakın dönem başbakanlarımızdan birinin kültür ve sanat anlamında entelektüel düzeyi oldukça yüksekti. Mevcut Cumhurbaşkanımızın iyi bir şiir okuyucusu olduğunu şiiri hissederek okuduğunu dünya âlem bilir. Fakat fakat şu: Reçete yazmak haddim değil. Ne söylesem boş...